

MÂŞÂALLAH b. ESERİ

(ما شاء الله بن أئرى)

Mâşâallah b. Eserî el-Basrî
(ö. 200/815)

Yahudi kökenli astrolog ve astronom.

Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Basra'nın güney bölgesinde 112 (730) yılında doğduğu tahmin edilir; asıl adı Mişa b. Eberî şeklinde verilmektedir (İbnü'l-Kiftî, s. 327). Müslüman olduğu konusunda kesin bilgi bulunmamakla birlikte *Fî Kıyâmi'l-İhulefâ'* adlı eserinde İslâmîyet'e ve halifelere karşı kullandığı samimi üslûba, ayrıca Mâşâallah adıyla anılmasına bakarak İslâm'ı kabul ettiği söylenebilir. Abbâsî Halifesi Mansûr'un isteği üzerine Bağdat'ın kuruluşunda (145/762) onun kehanetlerinden faydalanılmıştır. Astroloji alanında antik Mezopotamya ve Sâsânî kültürü ile Doğu Helenizmi'nin İskenderiye merkezli bilgi birikimini temsil eden Mâşâallah'ın İslâm astrolojisi üzerinde sadece kendi zamanında değil daha sonraki dönemlerde de büyük etkisi görülmüştür. Eserlerinin pek çoğunun günümüze ulaşması ve birçoğunun Latince'ye çevrilmiş olması, onun İslâm dünyasının yanı sıra Ortaçağ Avrupası'nı da etkilediğini göstermektedir.

Eserleri. 1. *Fî'l-Kırânât ve'l-edyân ve'l-milel*. 198 (814) yılından kısa bir süre önce yirmi bir bölüm halinde yazılmış olan ve genelde bütün insanlığın, özelde İslâm'ın astrolojik tarihini konu alan kitabın sadece İbn Hibintâ tarafından yapılmış bir özeti günümüze ulaşmış, bu çalışma Edward S. Kennedy ve D. Pingree tarafından İngilizce çevirisi ve geniş bir tahliliyle birlikte *The Astrological History of Mâshâ'allah* (Cambridge 1971) adlı eserleri içinde neşredilmiştir (s. 1-25). 2. *Fî Kıyâmi'l-İhulefâ' ve mârifeti kıyâmi külli melik*. Astrolojiyle ilgili genel teorik açıklamalardan sonra Hz. Peygamber'in ve ardından Hârûnürreşîd'e kadarki on sekiz halifenin iktidara geldiği tarihlere ait yıldız fallarını içermektedir (Kennedy-Pingree, s. 129-143). 3. *Kitâbü'l-Mevâlidî'l-kebîr*. On dört bölüm halinde kaleme alınan eser, milâdî 36-542 yılları arasındaki doğumlarla ilgili on iki yıldız falını ihtiva etmektedir. Eserin günümüzde yalnız XII. yüzyılda Hugo Sanctallensis tarafından yapılan Latince çevirisi bilinmektedir. Müellifin iki Latince versiyonu bulunan *Kitâbü'l-Mevâlid* adlı diğer eseri neşredilmiştir (a.g.e., s.

145-174). Mâşâallah'ın öğrencisi Ebû Ali Yahyâ b. Gâlib el-Hayyât'ın bu eserden de faydalanarak yazdığı *Kitâbü'l-Mevâlid*'i de Batı'da büyük yankı uyandırmıştır. 4. *Kitâbü'l-Emîâr ve'r-riyâh*. Giorgio Levi Della Vida tarafından Fransızca'ya çevrilerle neşredilmiştir (RSO, XIV [1933-1934], s. 270-281). Latince versiyonunu ise M. A. Sangin yayımlamıştır (Brüksel 1936). 5. *Kitâbü Şan'ati'l-usûrlâb ve'l-'ameli bihâ*. Sadece Latince çevirisi günümüze ulaşan eseri ilk defa G. Reisch neşretmiştir (Strasbourg 1512). Daha sonra çeşitli baskıları yapılan bu çalışmanın (Strasbourg 1515; Basel 1535, 1538, 1583) en iyi baskısı R. T. Gunther tarafından gerçekleştirilmiştir (Oxford 1929). G. P. Gallucci eseri İtalyanca'ya çevirmiş (Venedik 1599), Mâşâallah'a atfedilen aynı konudaki diğer bir Latince eser de Millas Vallicrosa tarafından yayımlanmıştır (Madrid 1942). Mâşâallah üzerine çalışma yapan P. Kunitzch ise her iki metnin de ona ait olmadığı kanaatinde (EP² [İng.], VI, 711). 6. *De receptione*. Yıldız falı hakkındadır. Sevilalı Johannes (Johannes Hispalensis) tarafından yapılan Latince çevirisi günümüze ulaşmıştır. Bonetus Locatellus'un neşrettiği (Venedik 1493, 1519) bu çeviri daha sonra J. Heller tarafından yeniden basılmıştır (Nürnberg 1549). 7. *De scientis motus orbis. De elementis et orbitis coelestibus ve De sphaera mota* adlarıyla da anılan eser astronomiye dairdir; yalnız Cremonalı Gerard'ın yaptığı ve I. Stabius ile (Nürnberg 1504) J. Heller'in (Nürnberg 1549) neşrettiği Latince çevirisi günümüze ulaşmıştır. 8. *Epistola de rebus eclipsium (De ratione circuli et stellarum)*. On iki bölümden meydana gelen eser yıldızlar ve gezegenlerin yeryüzüne olan etkisiyle ilgilidir. Sevilalı Johannes'in gerçekleştirdiği Latince çevirisi sonraki dönemlere intikal etmiş ve üç defa yayımlanmıştır (Bonetus Locatellus, Venedik 1493, 1519; N. Pruckner, Basel 1533, 1551; J. Heller, Nürnberg 1549). İbn Ezra'nın 1148'de yaptığı İbrânice çeviriye Abraham Yagel XVI. yüzyılın sonlarında bir şerh yazmış (DSB, IX, 161) ve B. Goldstein bu İbrânice versiyona dayanarak eseri İngilizce'ye çevirmiştir (Floransa 1964). 9. *Kitâbü'l-Ma'rûf bi's-sâbi' ve'l-İşrîn*. Astroloji üzerine olan altı bölüm halindeki eserin Saymerî ve Kasrânî gibi müelliflerin Mâşâallah'tan yaptıkları özetleriyle Süleymaniye Kütüphanesi'nde yer alan bir yazmanın (Lâleli, nr. 2122) kaynağı olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca *De cogitationibus* (Venedik 1493,

1519; Nürnberg 1549), *De occultis, Liber iudiciorum* ve *De interpretationibus* (Nürnberg 1549) adlı çalışmaların Mâşâallah'ın bu eserine ait çeşitli bölümlerin Latince çevirisi olabilecekleri kaydedilmektedir (a.g.e., IX, 161). 10. *Kitâbü'l-Es'âr*. Yıldız falına dairdir (Bodleian Ktp., Marsh, nr. 618; Escorial Library, Arabic, nr. 938).

Bunların dışında *Kitâbü Ma'râhi's-şu'â'*, *Kitâbü'l-Me'ânî*, *Kitâbü Zâti'l-ĥalaq*, *Kitâbü's-Sehmeyn*, *Kitâbü'l-Ĥurûf*, *Kitâbü's-Sultân*, *Kitâbü's-Sefer*, *Kitâbü'l-Ĥükm 'ale'l-ictimâ'ât ve'l-istikbâlât*, *el-Kitâbü'l-Murî*, *Kitâbü's-Şuver ve'l-ĥükm 'aleyhâ*, *Aĥkâmü'l-kırânât ve'l-mümzâcât ve Mefâiĥu'l-kazâ'* adlı eserler de Mâşâallah'a nisbet edilmektedir (İbnü'n-Nedîm, s. 333; İbnü'l-Kiftî, s. 327; Sezgin, VII, 103-108).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Tecdüdü), s. 333, 335; İbnü'l-Kiftî, *İĥbârü'l-'ulemâ'* (Lippert), s. 327; Suter, *Die Mathematiker*, s. 5-6; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 391-392; Sarton, *Introduction*, I, 531; Sezgin, GAS, VI, 127-129; VII, 102-108, 324; E. S. Kennedy - D. Pingree, *The Astrological History of Mâshâ'allah*, Cambridge 1971, s. 1-25, 129-143, 145-174; D. Pingree, "Mâshâ'allâh: Some Sasanian and Syriac Sources", *Essays on Islamic Philosophy and Science* (ed. G. F. Hourani), Albany 1975, s. 5-14; a.mf., "Mâshâ'allâh", DSB, IX, 159-162; M. Ullmann, *Die Natur und Geheimwissenschaften im Islam*, Leiden 1972, s. 303-306; B. R. Goldstein, "The Book of Eclipses of Mâshâ'allâh", *Physis*, VI, Florence 1964, s. 206-213; J. Samsó, "Mâshâ'allâh", EP² (İng.), VI, 710-712; R. Lemay, "Mâshâ'allâh", *Encyclopedia of the History of Science, Technology, and Medicine in Non-Western Cultures* (ed. H. Selin), Dordrecht 1997, s. 602-604.

ÖMER MAHİR ALPER

MÂŞALLAH

(ما شاء الله)

Daha çok beğenme duygusunu anlatmak üzere kullanılan bir tabir.

Arapça'da mâ edatı ile "dilemek, istemek" anlamındaki şey' (meşîet) kökünden türeyen şâe fiili ve lafza-i celâlden meydana gelen mâşallah (mâ şâa'llâh) "Allah dileyince her şey olur" mânasına gelir. Bu tabir ilâhî iradenin her yerde geçerli olduğunu ifade eden, "Allah'ın dilediği olur, dilemediği olmaz" anlamındaki hadise de (Ebû Dâvûd, "Edeb", 101) işarettir.

Mâşallah ifadesi Kur'an-ı Kerim'in dört âyetinde yer alır ve bunların üçünde is-